CZU: 316.4(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6835568

SECURITATEA UMANĂ ÎN CONTEXTUL CONCEPTULUI DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Maria PROCA
Chișinău, Republica Moldova
Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor în științe politice
e-mail: aprodan@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-5104-7058

Cristian MUNTEANU
Chișinău, Republica Moldova

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterand
e-mail: munteanucristian494@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9977-9787

The article deals with the concept of human security, which relates to much more than security from violence and crime. There are many other aspect of human security such as economic, food, environment or health security. Human security can also be used to look into personal, community and political security. There are presented the links between human security and the national security, development and external politics, and also the peace keeping process.

Keywords*: development, human security, national security, violence.*

Securitatea umană are la bază, recunoașterea capacităților și diferitor nevoi ale oamenilor, societății civile dar și a guvernelor. Aplicarea securității umane asigură coerență și atrage îmbunătățirea soluților prin care viața de zi cu zi a oamenilor și a comunităților din care fac parte sunt protejate.

Sfîrşitul Războiului Rece a generat un nou context mondial, cu noi variabile a mediului de securitate. Astfel, în prima jumătate a anilor 90, se afirmă conceptul de „*human security*” – viziune lansată prin intermediul *Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare* [3]. Conceptul dat a pus baza unei noi paradigme de abordare a securităţii, conform căreia securitatea nu este asociată doar cu protecţia statului. Obiectul de referinţă al noului concept este protejarea individului, ca componentă esențială a existenței unei entități statale. *Omul este considerat ca o valoare supremă, şi respectiv dacă individul se află într-o stare de insecuritate, acest fapt vorbeşte de o vulnerabilitate a statului.* Întrucît, individul reprezintă elementul esenţial al oricărei forme de organizare socială, gradul de securitate al acestuia se reflectă prin însăşi securitatea comunităţii din care face parte.

Elementele securităţii umane pot include orice, de la catastrofe naturale pînă la organizarea sistemului de sănătate al unei ţări, ideea principală însă constă în aceia de a proteja viaţa umană la nivelul ei de bază [13, p.30]. Cert este că acestea sunt extrem de importante pentru viaţa omului, indiferent de ţara unde locuieşte. Conform viziunii ONU societatea contemporană trebuie să treacă printr-un proces de transfer al accentului pus pe securitatea teritorială a statului *la cea a indivizilor*.

Securitatea umană este o combinație a amenințărilor asociate nivelului de dezvoltare economică a statului, sănătății, securității alimentare, personale, ecologice până la cele ce derivă din război, genocid sau migrație. Într-un sens mai restrâns, securitatea umană înseamnă lipsa violenței și lipsa fricii față de ziua de mâine. Securitatea umană are ca obiective eliberarea persoanei umane de frică și nevoi, precum și dezvoltarea ființei umane, îmbunătățirea calității vieții sale prin dezvoltare durabilă a societății. Acest fapt presupune *eliberarea de frică* - apărarea persoanei de factorii de surpriză (*violenta fizică, cataclisme naturale, conflicte inter-etnice, etc*.) ce dăunează vieții cotidiene *și eliberarea de nevoi* - eliberarea de amenințările gen, foamete, boli, etc. a cetățeanului. Eliberarea de frică şi nevoi reprezintă ideea de bază a responsabilității statului față de asigurarea securității individului și dezvoltării acestuia [2].

Definiţia securităţii umane evoluează pe măsura dezvoltării societăţii, pe măsura diversificării riscurilor şi ameninţărilor asimetrice la care asistăm în zilele noastre [2].

Din punct de vedere al obiectivelor: securitatea umană servește atât unui scop analitic cât și unui cadru de programe. Programarea completează și îmbogățește mecanismele prin care obiectivele de dezvoltare durabilă sunt atinse. Aceste tipuri de programe se dezvoltă alături de oameni, făcându-i pe aceștia să își descopere nevoile, precum și vulnerabilitățile, astfel încât politicile și acțiunile pe care sunt bazate să ducă la câștiguri în ceea ce privește dezvoltarea durabilă.

Conform Comisiei pentru Securitatea Umană a ONU, paradigma securității este asociată unei dinamici duble, respectiv:

- în primul rând este necesară ca și răspuns l*a complexitatea amenințărilor legate de securitate,* acestea fiind printre altele, cele legate de: *sărăcia cronică, violența etnică, schimbările climatice, terorismul internațional, pandemiile, terorismul, recesiunile economice și financiare*;

- în al doilea rând este necesară ca și *abordare neconvențională a amenințărilor* la adresa securității umane [2].

Facându-se conexiunile necesare, este relevantă relația de triangulație dintre pace, securitate, dezvoltare și drepturile omului, stabilindu-se astfel legătura indispensabilă dintre acestea. Securitatea umană de asemenea poate veni în sprijinul Organizației Națiunilor Unite, în vederea sprijinirii acesteia pentru facilitarea acțiunilor integrate și promovarea soluțiilor care au ca și grup țintă și sunt concentrate pe oameni.

Reieșind din faptul, că consecințele insecurităților sociale sunt multiple, securitatea umană *este definită ca un concept interdisciplinar și multisectorial cu următoarele caracteristici:*

- *centrat pe oameni*;
- *multisectorial* - este necesară coerența între diferite intervenții pentru a evita daunele negative;
- *cuprinzător* - abordează toată sfera de siguranță a omului, recunoaște caracterul multidimensional al amenințărilor de securitate și interdependențele acestora;
- *specific contextului* - soluționarea nesiguranțelor oamenilor necesită întotdeauna specificații raportate la timp și context;
- *orientat spre prevenție* – o componentă distinctă a securității umane o constituie prevenirea timpurie orientată spre minimizarea impactului insecurității, și generarea soluțiilor pe termen lung, cu incidență asupra fortificării capacităților umane de prevenție.

Securitatea națională nu mai este privită ca o problemă predominant militară*, ci ca un proces care implică pe lângă componenta de apărare toate problemele societăţii: economice, ecologice, de sănătate, ordine publică şi nu în ultimul timp de educaţie.* Adică, de rând cu amenințările clasice la securitatea unui stat cum ar fi: conflictele militare terorismul, migraţia internaţională, etc., în viaţa cotidiană individul se confruntă cu un şir de pericole ce-i afectează securitatea de genul: foamete, epidemii, poluarea atmosferei, catastrofe naturale, instabilitate politică în ţară, etc..

Aceste pericole ar putea fi prevenite dacă s-ar asigura un standard de viaţă, fapt ce presupune o interdependenţă dintre securitatea umană şi calitatea vieţii. *Calitatea vieţii este, în acelaşi timp, indicatorul care confirmă eficienţa şi performanţa efortului de protejare a securităţii naţionale.*

O înaltă securitate umană, cere o bună calitate a vieţii [10]. Securitatea umană și dezvoltarea durabilă, întăresc cadrele deja existente și ajută la depășirea anumitor obstacole, prin combinarea instrumentelor existente în vederea accelerării demersurilor și utilizarea cât mai eficientă a resurselor care există.

Securitatea umană și dezvoltarea durabilă

Asigurarea securității prin garantarea bunăstării, pune accentul pe obiectivele de dezvoltare, cu asumarea de către stat a anumitor responsabilități față de cetățeni, privind asigurarea bunăstării și calității vieții. Or, apărarea intereselor vitale ale individului prin asigurarea unei dezvoltări durabile a societății, este implicit o identificare și prevenire a unor riscuri potențiale la adresa securității naționale.

Dezvoltarea umană este legată de următoarele deziderate:

- realizarea unei şanse egale pentru toţi;
- responsabilizarea generaţiei actuale pentru asigura existenţa şi prosperitatea generaţiilor;
- investiţii mai mari în resursele umane în vederea maximizării potenţialului uman.

Dar este de la sine înţeles că dezvoltarea umanităţi este astăzi imposibilă fără asigurarea unei securităţi umane adecvate.

Securitatea umană înseamnă şi faptul că oamenii îşi pot exercita opţiunile în siguranţă şi libertate şi pe de altă parte, că beneficiile atinse prin trudă vor fi protejate la nivel statal de politicile adoptate: sociale, economice, politice.

Astfel este normal ca noţiunea de securitate umană să fie legată strîns de cea de dezvoltare durabilă, datorită în principal următoarelor *caracteristici*:

- securitatea umană este comună tuturor, ameninţările existente precum încălcarea flagrantă a drepturilor omului, creşterea crimanalităţii organizate şi a celei transfrontaliere, problema drogurilor naturale şi sintetice, poluarea aerului a apei şi cea marină precum şi şomajul;
- interdependenţa componentelor securităţii umane şi a celor ale dezvoltării durabile;
- existenţa multor fenomene care pot afecta populaţii întregi, nelimitate de graniţe.

Dintre acestea, cele mai importante sunt: *terorismul global, poluarea râurilor şi a mărilor, traficul de droguri, foametea şi epidemiile*;

- Măsurile preventive sunt preferabile celor post-eveniment, din toate punctele de vedere: al pierderilor umane, financiare, etc;
- Securitatea are legătură directă cu modul în care omul este integrat în societate, de libertate de exprimare şi posibilităţile de dezvoltare ale acestuia.

Conceptele „*dezvoltare durabilă*" şi „*securitate umană*" sunt înrudite, interdependente, dar nu identice.

Desigur, între dezvoltarea umană şi securitatea umană există o interconexiune: *progresul dintr-un domeniu extinde posibilităţile pentru progresul celuilalt, şi vice versa* [6].

Asigurarea securităţii prin garantarea bunăstării, pune accentul pe obiectivele de dezvoltare, cu asumarea de către stat a anumitor responsabilităţi faţă de cetăţeni, privind asigurarea bunăstării şi calităţii vieţii. Suportul sustenabil provenit din zona economică poate menţine stabilitatea socială, securitatea individuală inclusiv [1]. Mai mult ca atât, dezvoltarea umană este văzută și din punctul de vedere al unui mecanism non-convențional de prevenire ori contracarare a pericolelor ce pot afecta securitatea persoanei.

Protecția socială are ca obiectiv nu crearea unei stări cronice de dependență a celor în nevoie, ci reintegrarea lor în viața normală prin stimularea forțelor active, formarea responsabilității, creșterii capacităților lor de a face față acestor probleme, a scăderii perioadelor de criză prin mobilizarea eforturilor proprii.

De aici, formată și dezvoltată în condițiile unei piețe libere a serviciilor sociale, ținând cont atât de nevoile, cât și de resursele beneficiarilor, în sens general, protecția socială reprezintă un set de măsuri orientat spre asigurarea unui anumit nivel de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație și, în mod special, pentru anumite grupuri sociale.

În acest sens, politica protecției sociale poate să fie plasată și acționa atât la nivelul întregii colectivități, la nivelul diferitelor categorii de solicitanți, cât și la nivel personal.

Într-un stat democratic și anume în Republica Moldova, protecția socială reprezintă un element fundamental al politicului statal, deoarece prin punerea în aplicare, *se realizează prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecințelor unor evenimente considerate ca riscuri sociale, asupra nivelului de trai al populației*.

Sporirea interesului față de promovarea și respectarea dreptului protecției sociale a fost înregistrată datorită reformei sistemului de protecție socială în Moldova. Normele juridice ale dreptului protecției sociale servesc ca un indicator al politicii sociale de stat, fiind menite să reacționeze adecvat la toate riscurile sociale, apariția cărora este condiționată în ultimul timp și de situația economică dificilă în care s-au pomenit o parte din membrii societății noastre.

Asigurarea socială constituie instrumentul fundamental al protecției populației de riscurile sociale: *bătrânețe, boală, pierderea parțială, temporară sau totală a capacității de muncă, șomaj, fiind un sistem de alocații bănești care permit compensarea tipurilor de bază ale veniturilor din motive obiective*.

Analiza societății riscului ne demonstrează că, realitățile contemporane conțin un număr mare de riscuri sociale neprevăzute care nu sunt recunoscute pe scară largă, însă afectează siguranța persoanei, respectiv se cer a deveni o prioritate pe agenda oricărui stat.

Statele au nevoie de strategii și mecanisme cu care ar putea să influențeze sursele generatoare de riscuri sociale, deoarece fără un astfel de mecanism, sistemul de protecție socială, în special cel de asistență socială și asigurare socială, nu va putea face față necesității victimelor riscurilor sociale.

Asistența socială, la fel, ca și *securitatea umană* are ca obiectiv de bază protejarea indivizilor de consecințele riscurilor sociale, indiferent de sursa acestora.

Indici specifici de securitate şi de dezvoltare

Indicele de securitate umană este prescurtat prin acronimul HSI, iar indicele de dezvoltare umană prin HDI. Întrebarea fundamentală care se pune atunci când vorbim de securitate umană şi securitate naţională este următoarea: cât de bine trăiesc oamenii acasă, în comunităţile locale, în ţara lor şi în lume şi cât de durabilă este această securitate: putem asigura generaţiilor care vin după noi acelaşi nivel [4].

Au fost realizate studii referitoare la HSI pentru un număr de 232 de ţări.

Acest indice este legat de un alt indice la fel de important: HDI - Indicele de dezvoltare umană.

Conform unor autori, schimbările majore care se produc în societate sunt destul de rare şi acestea se datorează în principal impactului devastator al dezastrelor naturale şi al războaielor.

HSI a rezultat ca un indice de dezvoltare pe o perioadă de 25 de ani. Prima versiune a fost publicată în anul 2008, iar versiunea a doua a fost realizată în anul 2010. După anii 1990 s-a constatat că Indicele HDI nu a putut rezolva două probleme importante, şi anume: lipsa de date pentru toate zonele geografice şi o mai slabă reprezentare a dezvoltării economice, a mediului şi a situaţiei sociale a oamenilor.

Astfel a apărut indicele HSI, care ţine cont de următoare date :

a) *Date de natură economică*:

-PIB/ul pe cap de locuitor;

-egalitatea distribuţiei banilor (*se duc banii numai la unii oameni, sau la un număr mai mare de oameni)*;

-buna guvernare economico-financiară;

b) *Date despre mediu*:

-vulnerabilităţi referitoare la mediul înconjurător;

-protecţia mediului înconjurător (*calitatea apei şi a aerului*);

-sustenabilitate.

c) *Date de natură socială*:

-sănătatea şi educaţia;

-protecţia diversităţii;

-modul de guvernare, inclusiv lupta împotriva corupţiei;

-securitatea alimentară [4].

Este evident că în acest context al teoriei securității umane, primordialitatea respectului pentru interesele individului uman în faţa intereselor societăţii în general, corespunde în mod prioritar, cu configuraţia domeniului politic de mâine, strâns legat de nivelul personal al adoptării deciziilor cu extensie largă în sfera politicului, precum şi de conceptul de autonomie atât individuală cât şi colectivă. Interesele individuale, protecţia persoanei şi interesul public pentru bunăstarea fiecărei.

Cu toate acestea, teoria și practica securității umane ca domeniu suprauman şi universal, încearcă să extrapoleze specificul şi calităţile umane.

În concordanţă cu aceste tendinţe, interesele înguste ale individului, prioritatea acestora faţă de cele colective care vin să sprijine bunăstarea individuală, capătă noi valenţe în care individul, deşi continuă să reprezinte un interes sporit din perspectiva modelelor securitare din socium, totuşi este privit ca parte componentă de neînlocuit, ca cel mai valoros element al

biosferei, interesele sale fiind complimentare în acest fel cu cele ale vieţii în genere şi cu cele ale vietăţilor din mediu.

Accesul tot mai facil şi disponibilitatea nelimitată de a utiliza biotehnologiile moderne, inclusiv pe acele de nivel nano, situează elitele politice implicate în lupta pentru putere sau în procesul de exercitare a ei, pe o treaptă socială superioară.

În contextul trendului care determină evoluţia luptei politice şi a actorilor politici implicaţi, se poate cu uşurinţă de presupus şi prognozat ca discrepanţa dintre elitele politice şi restul populaţiei va creste într-atât de mult încât o eventuală segregare a societăţii umane în două categorii calitativ diferite din punct de vedere genotipic şi fenotipic este ireversibilă.

Există suficiente probe în istoria politică modernă când conducătorii de state (*mai ales în cele mai puţin democratice, autoritare şi totalitare*), beneficiau de ultimele elaborări ale ştiinţei şi industriei biomedicale, care păreau miraculoase pentru populaţia de rând.

Totodată se putea recurge la diverse modalităţi inacceptabile de exploatare a unui număr enorm de persoane neinformate, invocându-se secretul de stat, în procesul de testare şi experimentare a acestor remedii etc.

Potrivit „**Proiectul strategiei securităţii naţionale a Republicii Moldova**”, sunt stipulate „*Obiective pe dimensiunea socială*” şi „*Obiective pe dimensiunea apărării naţionale*”.

Obiectivele pe dimensiunea socială reprezintă promovarea reîntoarcerii şi reintegrarea lucrătorilor migranţi prin susţinerea cetăţenilor reveniţi, consolidarea legăturilor cu diaspora şi crearea oportunităţilor investiţionale şi majorarea ratei de înlocuire a salariului pierdut cu pensia prin instituirea pensiei de bază pentru beneficiarii de pensii pentru limita de vîrstă.

Reieșind din aceste obiective pe care și le-a pus Republica Moldova, subânțelegem un eventual ajutor din partea statului în ceea ce privește dezvoltarea relațiilor internaționale și promovarea persoanelor, fapt ce sporește dezvoltarea de durată pe teritoriul național a unei vieți sociale favorabile și stabile.

Obiectivele pe dimensiunea apărării naționale reprezintă că Republica Moldova va concentra eforturile sale strategice pentru apărarea şi securitatea cetăţenilor săi şi a teritoriului naţional. În acest sens, sunt necesare atît dezvoltarea capacităţilor de răspuns la noile provocări ale mediului de securitate, cît şi pregătirea populaţiei şi a teritoriului pentru apărare. Dezvoltarea şi modernizarea capacităţii de reacţie la evoluţia riscurilor şi ameninţărilor mediului actual de securitate.

Prin aceste obiective, Republica Moldova concomitent cu creșterea nivelului de securitate a cetățenilor statului, va spori nivelul de siguranță a fiecăruia chiar și într-o perioadă de criză. Odată cu sentimentul de siguranță a cetățenilor, încrederea în stat crește, astfel acest sentiment predispune persoana să continue activitatea sa pe teritoriul țării, prin urmare sporește dezvoltarea durabilă a societății în prezent cât și următoarelor generații.

Securitatea statului ţine de ideea menţinerii funcţionalităţii statului şi a instituţiilor sale, a apărării suveranităţii şi integrităţii teritoriale, a regimului constituţional. Respectiv, dacă pericolele la adresa Republicii Moldova, ameninţă însăşi existenţa şi supravieţuirea sa, acestea se transformă în ameninţări la securitatea naţională.

Transferul de accent în conceptul de securitate naţională de la stat la cetăţean a fost condiţionat de fenomenul de globalizare, plus un şir de factori ce au apărut după sfârşitul Războiului Rece, ca de exemplu, dezastrele ecologice, terorismul, diverse maladii care afectează viaţa cetăţeanului, migraţia.

Securitatea umană identifică anume acele medii de insecuritate cu referire la persoană. În acest context apare întrebarea cine este acel furnizor de securitate pentru cetăţean, ori *cui revine obligaţiunea de a asigura securitatea persoanei în Republica Moldova*.

Concluzii. Termenul de securitate umană nu este pe deplin răspândit în limbajul şi modul de gîndire al tuturor organizaţiilor internaţionale, astfel încât să înlocuiască unele lacune care se regăsesc în definiţiile clasice ale sintagmei de securitate naţională.

În domeniul relaţiilor internaţionale, în învăţământ, în studiile realizate de anumiţi autori şi în domeniul politic continuă să predomine paradigma legată de protecţia şi securitatea statală.

Dezbaterile tot mai accentuate din mediul academic, din ONG-uri şi din structurile guvernamentale legate de securitatea umană pun în prim plan acest concept din ce în ce mai mult.

Dinamica mediului de securitate internaţional, conflictele asimetrice care ameninţă zone din ce în ce mai extinse, fenomenul cu totul ieşit din comun a migraţiei iregulare care tinde să zguduie din temelii atât și teritoriul național, fac ca acest concept al securităţii umane să capete noi valenţe, iar modul de evoluţie viitoare a societăţii umane va depinde de modul în care generaţiile de azi vor fi capabile să apere valorile fundamentale ale democraţiei şi libertăţii Republicii Moldova.

Problemele şi situațiile ce conţin ameninţări şi riscuri potenţiale semnificative la adresa securităţii cetățenilor statului, inoculează opiniei publice, factorilor de decizie, o nouă atitudine şi abordare la un cu totul alt grad de vigilenţă şi preocupare pentru problema priorităţii intereselor publice în faţa celor individuale.

Problemele menționate nu pot fi soluţionate pe deplin şi fără echivoc prin referinţă doar la condiţia contemporană a societății faţă de unele condiții nefavorabile pentru o dezvoltare favorabilă în Republica Moldova. Schimbările politice pe plan și internațional nu ar trebui să influențeze atât de negativ asupra activităților sociale a cetățenilor unui stat, pentru prevenirea acestor vulnerabilități, statul în dezvoltarea sa trebuie să construiască un sistem de rezervă care va funcționa pentru cetățeni ci nu împotriva lor.

La fel relațiile politice a unui stat cu altul trebuie construite diplomatic, fără apartenență la neplăcerile individuale ale politicului, în vederea susținerii personale a fiecărui cetățean și pentru o dezvoltare durabile a generațiilor viitoare.

BIBLIOGRAFIE

1. Aspecte ale securităţii moderne. https://studiidesecuritate.files.wordpress.com
2. BUZAN, B., VAEVER O., DE WILDE J. Securitatea. Un nou cadru de analiză. Editura: CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, 306 p.
3. GHIGA L., ZULEA M. Politica de securitate naţională: concepte, instituţii, procese. Iaşi, 2007, p.89-90.
4. Go global quickly with international PEO. http://www.humansecurityindex.org.
5. Human Security in Theory and Practice., https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf p.7-11.
6. HUSSERL, Ed. Criza umanităţii europene şi filosofia. Bucureşti: Paideia. 2003. 153p.
7. MATEI, V. Infrastructura strategică şi securitatea naţională. Bucureşti, 2013, p.25.
8. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, Transmitted to the General Assembly as an Annex to document A/42/427 - Development and International Co-operation: Environment, New York, 1987.
9. ROŞCA, Al. Problematica civilizaţională în contextul globalizării. // Probleme regionale în contextul proceselor de globalizare. Simposion internaţional. Chişinău: ASEM. 2002. p. 228-230.
10. Securitatea umană, concept integrativ al securității. https://andreivocila.wordpress.com/2010/09/26/securitatea-umana-concept-integrativ-al-securitatii/
11. SPRINCEAN, S. Aspecte politice și bioetice ale problematicii biosecurității. // Revista de Filozofie, Sociologie și Științe politice. Chișinău, Nr. 3, 2010, p. 112-122.
12. SPRINCEAN, S. Rolul bioetizării sociopolitice în procesul de asigurare a securității globale. În: Revista Studia Securitatis, Sibiu, România.
13. АТАНЕСЯН, А. В. „Безопасность человека" Концептуальные подходы и локальные измерения (на примере Армении) // Человек. Сообщество. Управление. 2014, nr.4, p.30 / chsu.kubsu.ru, 2014_1_Atanesyan.